

STORTINGET

Representantforslag 308 S

(2025–2026)

fra stortingsrepresentantene Grunde Almeland, Ane Breivik og Guri Melby

Dokument 8:308 S (2025–2026)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Grunde Almeland, Ane Breivik og Guri Melby om tiltak mot ungdomsledighet og ledighet blant nyutdannede

Til Stortinget

Bakgrunn

Over 100 000 unge er i dag utenfor arbeid og utdanning i Norge. Ledigheten blant unge under 24 år er rundt 15 prosent og har vært økende det siste året. Enda mer bekymringsfullt er trenden der unge med fullført høyere utdanning, på bachelor- og masternivå, ikke finner relevante jobber. Ifølge Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) var nesten ti prosent av dem som fullførte mastergrad våren 2025, fortsatt uten jobb et halvt år senere. Aller hardest rammer det kandidater innen realfag og teknologi. En av fem stod uten relevant arbeid et halvt år etter endt utdanning. Dette gjelder altså realfag, som norske politikere i årevis har bedt unge velge å studere.

Tallene har forverret seg markant etter 2023. Andelen nyutdannede som tar mer utdanning fordi de ikke finner relevant arbeid, er doblet på bare tre år. Dette er ikke et tegn på at unge mangler vilje eller evner. Det er et tegn på at inngangsbillettene til arbeidslivet er færre enn på lenge.

Utfordringen kan beskrives i én setning som stadig går igjen blant unge jobbsøkere: «Du trenger erfaring for å få jobb, men du trenger en jobb for å få erfaring.»

Etter forslagsstillernes syn er det her to parallelle utfordringer: Den ene er ungdomsledigheten blant unge

uten fullført utdanning, der lavere terskel inn i arbeidslivet og konkret arbeidserfaring er avgjørende. Den andre er det strukturelle manglende samsvaret mellom hva utdanningssystemet produserer av kandidater, og hva arbeidslivet faktisk etterspør, synliggjort gjennom ansettelsespraksis. Næringslivet skriker etter folk med teknologi- og realfagskompetanse, og likevel får ikke nyutdannede med den samme kompetansen jobb. Effektene ser man i søkertallet til relevante jobber. En enkelt juniorstilling i et eiendomsselskap mottok over 500 søknader. Dette er heller ikke noe enkelttilfelle.

Noe av situasjonen skyldes generelle konjunkturer som høye renter, urolige tider og bedrifter som utsetter ansettelser. Når bedriftene kvier seg, er det gjerne den ferskeste kandidaten, den uten erfaring, som ikke får sjansen. Men noe av situasjonen skyldes villet politikk. Innstrammingene i adgangen til innleie fra bemanningsforetak medførte at om lag 11 000 jobber forsvant – nesten alle besatt av unge på vei inn i arbeidslivet. Andre sider ved problemet skyldes fravær av politikk. Norge mangler en politikk for økt innovasjon og flere bedrifter, og det mangler en kultur for å starte en arbeidsplass for seg selv og noen til.

I tillegg er det kommet en ny utfordring som må tas på alvor. Kunstig intelligens er særlig effektiv for å løse nettopp de oppgavene nyutdannede tradisjonelt har bidratt med, slik som å levere et førsteutkast eller utføre innledende research og enkel saksbehandling. Dette er de oppgavene som alltid har representert å få en fot innenfor i arbeidslivet. Forskning fra USA indikerer at dette allerede påvirker de yngstes posisjon i arbeidsmarkedet. Forslagsstillerne tror på teknologien, men spørsmålet er hvem som får gevinsten? Vil det bli noen få som sitter igjen med store gevinster, eller vil dette åpne en vei inn for dem som nettopp har tatt den utdan-

ningen samfunnet ba dem ta? Teknologien avgjør ikke dette selv. Dette gjør menneskene. Men det er behov for en politikk som tar utfordringene på alvor, men som også peker vei og har en positiv grunnholdning.

Forslagsstillerne vil understreke at dette ikke ute-lukkende er et offentlig ansvar. De fleste nye jobber må og skal komme i private bedrifter og privat næringsliv. Politikken rolle er å legge til rette for at det kan skje, gjennom konkurransedyktige rammevilkår og en kultur for innovasjon og gründerskap.

Statens egen rolle som portvokter er dessuten undervurdert. Stillingsutlysninger i statlige etater krever rutinemessig «noen års erfaring» for jobber der erfaring ikke er reelt nødvendig. Inkluderingsdugnaden ga et tydelig signal og resultater, men ble i praksis avvirket da rapporteringskravet forsvant. Et mål man ikke når, skal man arbeide hardere mot, ikke late som det ikke finnes.

Forslagsstillerne mener dette krever konkrete og umiddelbare tiltak, og at staten må gå foran.

En statlig inngangsbillett for unge med utdanning

Forslagsstillerne vil opprette 1 000 nye traineestillinger i statsforvaltningen, med særlig prioritet til nyutdannede innen teknologi, realfag og andre fag med dokumentert underskudd på inngangstillinger. Det vil gi en ny og utdanningsrelevant jobberfaring for mange av de nyutdannede som ikke får jobb i dag. I tillegg bør statlige virksomheter sette seg et tallfestet mål om at minst ti prosent av nyansettelsene er nyutdannede. Siden 2017 har anskaffelsesloven pålagt det offentlige å stille krav om lærlinger i kontraktene sine, og fra 2025 skal lærlinger utgjøre ti prosent av arbeidsstyrken i prosjekter innen bransjer med lærlingemangel. Forslagsstillerne mener at tilsvarende bør gjelde i offentlige anbud om konsulenttjenester der det er relevant, altså å stille krav om at minimum ti prosent av oppdragsarbeidet utføres av juniormedarbeidere eller nyutdannede medarbeidere.

I tillegg må automatiske erfaringskrav fjernes fra statlige stillingsannonser. Krever en stilling erfaring, skal det begrunnes med hva jobben faktisk trenger, ikke med gammel vane.

For nyutdannede som ikke finner relevante jobber, bør det finnes en vei via eget initiativ. Et gründerstipend på tilsvarende vilkår som studielån fra Lånekassen vil gjøre det mulig for flere å starte noe eget, uten å ta all den risikoen det normalt innebærer.

Utdanning og arbeidslivsrelevans

Finansieringssystemet for høyere utdanning bør justeres slik at studieplasser i større grad tildeles på grunnlag av dokumenterte arbeidslivsbehov, særlig innen teknologi, helse, realfag og grønn omstilling, og at

en del utdanningsløp konsentreres rundt færre og sterkere høyskole-, universitets- og forskningsmiljø. Arbeidslivsrelevans bør gjøres obligatorisk i alle studieprogram gjennom praksis, prosjektsamarbeid med næringslivet eller tilsvarende. Dette skal ikke gjøres for å gjøre alle studier til profesjonsutdanninger, men fordi alle studenter bør møte arbeidslivet som en del av utdanningen.

Lavere terskel inn i arbeidslivet for unge

Arbeidserfaring er en stadig viktigere faktor for å lykkes og for å få relevante jobber. Et tidlig møte med arbeidslivet gir både verdifull arbeidserfaring og gjør det enklere å velge riktig senere.

Sommerjobb er for mange unge det første møtet med arbeidslivet. Dette er den første arbeidsgiveren, den første referansen og det første nettverket. Mange kommuner har egne ordninger der de subsidierer sommerjobb i noen uker for noen heldig utvalgte 15–18-åringer i noen uker. Forslagsstillerne mener at det er en ordning som mange flere burde være en del av, og foreslår derfor å opprette en statlig støtteordning, der kommuner kan søke om støtte til inntil 25 000 kroner per sommerjobb. 50 mill. kroner vil kunne gi anslagsvis 2 000 unge ekstra arbeidserfaring hver sommer.

I tillegg har bemanningsbyråer tradisjonelt bidratt til å være veien inn i arbeidslivet for mange unge, gjennom kortere eller lengre oppdrag, som for mange har ført til fast ansettelse. Stortingets vedtak om et generelt forbud mot innleie fra bemanningsselskap har gjort inngangen til arbeidslivet vanskeligere for denne gruppen.

Arbeidsgiveravgiften er en direkte kostnad som gjør det dyrere å ansette. En reduksjon for unge arbeidstakere er et vel dokumentert og kostnadseffektivt virkemiddel. Sverige har nylig gjeninnført en slik ordning. Forslagsstillerne vil innføre en tilsvarende ordning i Norge. I første omgang bør dette gjøres gjennom å redusere arbeidsgiveravgift med en tredjedel for unge til og med 23 år, for den andelen av lønnen som er under 35 000 kroner per måned. Dersom dette viser seg effektivt, er det også naturlig å utvide en slik reduksjon til unge opp til 30 år. I tillegg vil forslagsstillerne utvikle arbeidsgiveravgiften helt for personer under 16 år.

Fullføring av fagbrev er avgjørende for overgang til arbeidslivet og for å motvirke frafall som leder til varig utenforskap. Lærlingtilskuddet bør styrkes for å sikre at flere unge faktisk gjennomfører og går direkte over i arbeid.

En arbeidsmiljølov som slipper flere til

Arbeidsmiljølovens bestemmelser om arbeidstid for ungdom inneholder enkelte bestemmelser som både gir tilfeldige utslag, og som er direkte til hinder for

at ungdom eller studenter slipper til i arbeidslivet. En ungdom under 18 år med jobb på restaurant kan arbeide med oppvasken til midnatt, men ikke som servitør. Forslagsstillerne mener disse bestemmelsene bør gjennomgås med sikte på å gi unge som ønsker det, reell mulighet til å arbeide mer.

For studenter og skoleungdom er helger den naturlige arbeidstiden. Dagens arbeidsmiljølov tillater imidlertid arbeid for unge maksimalt tre søndager på rad, noe som i praksis gjør det umulig å ha en fast helgestilling. En slik stilling er for mange den første og viktigste arbeidslivserfaringen. Etter forslagsstillernes syn bør regelverket endres slik at dette blir mulig.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen opprette 1 000 nye traineestillinger i statsforvaltningen, med særlig prioritet til nyutdannede innen teknologi, realfag og andre fag med dokumentert underskudd på inngangsstillinger i arbeidsmarkedet.
2. Stortinget ber regjeringen innføre et krav om at statlige virksomheter skal ha som mål at minst ti prosent av nyansettelsene er av nyutdannede.
3. Stortinget ber regjeringen på egnet måte sikre at offentlige anbud på konsulenttjenester med mer skal stille krav om at minimum ti prosent av oppdraget utføres av juniormedarbeidere eller nyutdannede medarbeidere, der det er relevant.
4. Stortinget ber regjeringen fjerne erfaringskrav som ikke er faglig begrunnet, fra statlige stillingsutlysninger, og innføre en regel om at krav til tidligere arbeidserfaring i statlige utlysninger skal begrunnes eksplisitt.
5. Stortinget ber regjeringen innføre et gründerstipend for nyutdannede på tilsvarende vilkår som studielån fra Lånekassen, for å gjøre det mulig for flere å starte egen virksomhet etter fullført studieløp.
6. Stortinget ber regjeringen gjøre arbeidslivsrelevans obligatorisk i alle studieprogram ved universiteter og høyskoler, ved at alle studenter i løpet av studiet møter arbeidslivet gjennom praksis, prosjektsamarbeid med næringsliv eller tilsvarende ordninger.
7. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om ulike modeller for redusert arbeidsgiveravgift for unge arbeidstakere, for eksempel en norsk versjon av den svenske ordningen, der arbeidsgiveravgiften reduseres med en tredjedel for den andelen av lønnen som er under 35 000 kroner per måned.
8. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å fjerne arbeidsgiveravgiften for ungdom under 16 år.
9. Stortinget ber regjeringen innføre en tilskuddsordning for sommerjobb for ungdom mellom 15 og 18 år med minimum 50 mill. kroner, og sikre at ordningen gjøres enkelt tilgjengelig for private og offentlige arbeidsgivere.
10. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å endre arbeidsmiljøloven § 14-12 slik at det generelle forbudet mot innleie fra bemanningsselskap oppheves.
11. Stortinget ber regjeringen øke lærlingtilskuddet for å sikre at flere unge fullfører fagbrev og går direkte over i arbeidslivet.
12. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å endre arbeidsmiljøloven § 11-3 andre ledd slik at flere ungdommer mellom 15 og 18 år har anledning til å arbeide frem til midnatt.
13. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å endre arbeidsmiljøloven § 10-8 fjerde ledd slik at det er mulig å jobbe mer enn tre søndager på rad.

18. juni 2026

Grunde Almeland

Ane Breivik

Guri Melby

